

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN SINIF İÇİ ÖĞRETİM YETERLİKLERİ (Kırşehir Örneği)

Rüştü YEŞİL

Ahi Üniversitesi Eğitim Fakültesi / Kırşehir / Türkiye

Geliş Tarihi: 03.07.2006

Yayına Kabul Tarihi: 02.10.2006

ÖZET

Öğretmenler, eğitim meşreğini profesyonel olarak yürüten kişilerdir. Bu nedenle öğretmenlerin belirli yeterliklere sahip olması gerekir. Bunlar; (a) genel kültür, (b) özel alan bilgisi ve (c) öğretim bilgisi olarak tanımlanmaktadır. Bunlardan öğretim bilgi ve becerileri, öğretmenlik mesleğini karakterize eden özelliklerdir.

Bu çalışmada, ilköğretim II. kademe sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf içi öğretim yeterliklerini belirlemek amaçlanmıştır. Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen bir gözlem formu ile elde edilmiştir. Gözlem formu, 30 kapalı uçlu yeterlik ifadesinden oluşmaktadır. Gözlem, Kırşehir Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı son sınıf öğrencileri tarafından Okul Deneyimi II dersinde yapılmıştır.

Çalışma sonunda öğretmenlerin bazı öğretim yeterliklerinde önemli yetersizliklerinin olduğu belirlenmiştir. Öğretmenler özellikle öğretim materyallerini kullanma konusunda daha yetersizdirler. Özel alan bilgileri ise oldukça yeterlidir. Bulgular ışığında belirlenen yedi öğretim yeterliği alanı ile ilgili öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Öğretim Becerisi, Sınıf

TEACHING PROFICIENCIES OF SOCIAL STUDIES TEACHERS IN CLASS (THE SAMPLE OF KIRŞEHİR)

ABSTRACT

Teachers are the people who carry out the educational profession professionally. As a result of this, they should have some certain qualifications. They are defined as; (a) general culture, (b) specific field knowledge and (c) teaching knowledge and skills. Among these, teaching knowledge and skills characterize the properties of teaching profession.

With this study, it was aimed to indicate the teaching proficiency in the class of social studies teachers at second stage of primary education. The data were obtained by an observation form that was developed by the researcher. This observation form was set up of thirty close-ended proficiency statements. This study was applied to the 4th class students of Social Studies Teaching Department, Kırşehir Educational Faculty in School Experience II Course. By this study, it has been found that teachers have had important inadequacies at some teaching proficiencies. Teachers were more insufficient especially at using the teaching materials. But their specific knowledge was really sufficient. As a result of this research, suggestions related to seven teaching proficiencies dimensions were developed.

Key Words: Social Studies, teaching skills, classroom

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Öğretmenler, eğitim işini profesyonel olarak yürüten kişilerdir. Bu anlamda öğretmenlik bir meslektir ve bu mesleği yapan kişilerin belirli özelliklere sahip olması gerekir. Öğretmenlik mesleğini yürüten kişilerde bulunması gereken özellikler; (1) Genel kültür, (2) Özel alan bilgisi ve (3) Öğretim bilgisi olmak üzere üç ana başlıkta ele alınmaktadır (METK, m.43). Bu üç alandan, öğretmenlik mesleğini karakterize eden en önemli özellik ise öğretim bilgi ve becerileridir.

Öğretmenler, mesleki yaşamlarının önemli bir kısmını sınıflarda geçirirler. Sınıflar, öğretim işinin en iyi şekilde yapılması için özel olarak hazırlanmış mekanlardır (Baloğlu, 2001: 26; Vural, 2000: 195). Öğretmenler, öğrenme-öğretme işlemlerini bu mekanda gerçekleştirmek durumundadırlar. Çok yönlü ve çok farklı etkenlerden etkilenen öğrenme-öğretme işleminin (Güçlü, 2000: 143) sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi için öğretmenler, sınıf içi bazı özel yeterliklere sahip olmalıdırlar. YÖK-Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi çerçevesinde, bir öğretilerde bulunması gereken yeterlikler listesi oluşturulmuştur (YÖK, 1999: E.3.1).

Belirlenen bu özelliklerden yola çıkıldığında genel anlamda bir ders süreci içerisinde öğretmenlerin sahip olmaları

gereken yeterlik alanları; derse giriş yapma, iletişim kurma, öğretim yöntemlerini kullanma, öğretim araç ve materyallerinden yararlanma, ölçme değerlendirme, demokratik eğitim ortamı oluşturma ve özel alan bilgisine sahiplik olmak üzere yedi başlık altında incelenebilir.

Öğretmenlerin, bu yeterlik alanlarına sahiplik düzeyleri, öğretim uygulamalarının verimliliği için ön şartlar niteliğindedir ve öğretimin başarı düzeyini tahmin etmede kullanılacak temel ölçüttür (Büyükkaragöz ve Çivi 1997: 11). Bu özellikler öğretmenlere, öncelikle, hizmet öncesi eğitim süreçlerinde kazandırılmaya çalışılır.

Ancak, gerek eğitim fakültelerinde yapılan hizmet öncesi eğitimdeki bazı eksikler, gerekse eğitim bilim ve teknolojisi ile bilgi ve yaşam şartlarındaki değişme ve gelişmeler, öğretmenlerin almış oldukları hizmet öncesi eğitimlerini “sürekli” yetersiz kılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı, belirli dönemlerde ve farklı şekillerde, kendi bünyesinde görevli olan öğretmenleri, farklı alanlarda tekrar eğitmek ve geliştirmek yoluyla, hem değişen şartlara uyum sağlamalarını hem de eksiklerini gidermelerini sağlamaya çalışmaktadır. Her yıl, yüz bin dolayında personel, hizmet içi eğitimden geçirilmektedir (Sabaz, 2004: 59). Bu uygulamalara genel olarak “hizmet içi eğitim” adı verilmektedir. Bir başka deyişle gerek hizmet öncesi gerekse hizmet

İçerik eğitimi, tamamıyla ihtiyaçların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Yapılan araştırma sonuçlarında da hizmet içi eğitimin önemi ve gerekliliği çok sık bir şekilde vurgulanmaktadır (Budak ve Demirel, 2003: 80; Tekışık, 2005: 5; Sabaz, 2004: 59; Yeşil, 1996:136). Gerek hizmet öncesi gerekse hizmet içi eğitim çalışmalarının içeriğini, niteliklerini ve süresini belirlemede kullanılması gereken en önemli ölçüt, öğretmenlerin mesleki ihtiyaçlarıdır. Bu nedenle, zaman zaman yapılacak araştırmalar aracılığıyla bu mesleki ihtiyaçlar belirlenmeli; öğretmenler, gelişen ve değişen şartlara uyum sağlayacak şekilde “sürekli” olarak eğitilmelidirler. Bu çalışma, ilköğretim II. kademe Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, sınıf içi öğretim yeterliklerini belirlemek üzere yapılmıştır. Böylelikle, sınıf içi öğretimde, öğretmenlerin ihtiyaç duydukları mesleki yeterlikler çerçevesinde, yapılan ya da yapılacak olan hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim çalışmalarının içeriğinin oluşturulmasında kullanılabilecek ölçütlere kısmî de olsa ışık tutmak amaçlanmıştır.

1.2. Problem Cümlesi

Sınıf içi öğretim yeterlikleri yönüyle ilköğretim II. kademe Sosyal Bilgiler öğretmenleri ne durumdadır? Bu çerçevede; (1) derse giriş yapma, (2) öğrencilerle iletişim kurma, (3) öğretim yöntemlerinden yararlanma, (4) öğretim araç ve

materyallerinden yararlanma, (5) ölçme ve değerlendirme, (6) demokratik eğitim ortamı oluşturma ve (7) alan bilgisine sahip olma boyutlarına göre öğretmenlerin yeterlikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sınıf içi öğretim yeterliklerini belirlemek ve bu tespitlerden yola çıkarak, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim çalışmalarının yapı ve içeriğinin biçimlendirilmesine ışık tutabilecek bulgulara ulaşmak amacıyla yapılmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, tarama modeline uygun olarak yapılmıştır. Bu çerçevede Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sınıf içi öğretim yeterlikleri betimlenmeye çalışılmıştır.

2.2. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın çalışma evrenini Milli Eğitim Bakanlığına bağlı, Kırşehir ili merkez ilçesinde bulunan ilköğretim okulları II. kademelerinde Sosyal Bilgiler dersine giren 51 öğretmen oluşturmaktadır.

2.3. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın örneklemini, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dekanlığı'na uygulama okulu olarak belirlenmiş ve Kırşehir il merkezinde bulunan 28 ilköğretim okulunda Sosyal Bilgiler dersine giren 34 öğretmen oluşturmaktadır. Bu

öğretmenlerin 6'sı Eğitim Yüksekokulu, 16'sı Eğitim Fakültesi, 12'si Fen-Edebiyat Fakültesi mezunudur. Yine bu öğretmenlerin 8'i 1-5 yıl, 16'sı 6-10 yıl, 5'i 11-18 yıl, 4'ü 19-25 yıl ve 1'i 25 yılın üzerinde görev yapmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Yorumlanması

Veriler araştırmacı tarafından geliştirilen bir gözlem formu ile elde edilmiştir. Gözlem işlemi, Kırşehir Eğitim Fakültesi İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalında öğrenim gören ve Okul Deneyimi II dersini alan 183 son sınıf öğrencisi tarafından yapılmıştır. Gözlem formu, öğretmenlerin, sınıf içi öğretim yeterliklerini belirlemeye dönük oluşturulmuştur. Taslak olarak hazırlanan veri toplama aracı ile öncelikle, ön uygulama olmak üzere 30 öğrenciye gözlem yaptırılmıştır. Gözlemci öğrenciler tarafından belirtilen yazım, imla, anlatım hataları dikkate alınarak gözlem formu yeniden düzenlenmiştir. Üzerinde gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra alan uzmanlarına incelenerek tavsiyeleri doğrultusunda düzeltmeler yapılmış ve gözlem formuna son hali verilmiştir.

Son haliyle gözlem formunda, öğretmenlerin, sınıf içi öğretim yeterliklerinin belirlenmesine dönük 30 yeterlik ifadesi yer almıştır. Bunların 7'si derse giriş yapma, 4'ü öğrencilerle iletişim kurma, 4'ü öğretim yöntemlerini kullanma,

4'ü öğretim araç ve materyallerinden yararlanma, 4'ü ölçme değerlendirme, 4'ü demokratik eğitim ortamı oluşturma ve 3'ü alan hakimiyeti yeterlikleri ile ilgilidir. Her bir yeterlik ifadesinin karşısına “tamamen yeterli, yeterli, kısmen yeterli, yetersiz ve tamamen yetersiz” olmak üzere beşli derecelenmiş cevap bölümü yerleştirilmiştir. Ayrıca gözlem formunun sonuna, gözlemcilerin konuyla ilgili farklı duygu ve düşüncelerini almak üzere bir de açık uçlu soru yerleştirilmiştir.

Gözlemci öğrencilere araştırmanın amacı ve gözlem formunun yapısı, özellikleri ve onlardan istenilenler ile ilgili iki saatlik bilgilendirme yapılmıştır. Her bir öğretmen, farklı zamanlarda ortalama beş kez gözlenmiştir. Bunun nedeni de ortalama her bir öğretmene beş gözlemci öğrencinin düşmesidir. Gözlemciler bu çerçevede gözlem yapmışlar ve araştırmacı tarafından gözlem formları toplanıp; veriler, bilgisayar ortamında SPSS paket programına kaydedilmiştir. Uygulama sonunda gözlem formunun Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısının, formun geneli için 0.9503 olduğu belirlenmiştir. Formun öğretim yeterliği boyutlarına göre güvenilirlik katsayıları ise; derse giriş yapma boyutu için 0.8692, iletişim boyutu için 0.7951, öğretim yöntemlerini kullanabilme boyutu için 0.7224, öğretim araçlarından yararlanma boyutu için 0.7971, ölçme-değerlendirme boyutu için 0.7872, eğitim

ortamı boyutu için 0.9135 ve alan hakimiyeti boyutu için 0.8355'tir. Çalışma sonunda ulaşılan bulgular tablolara aktarılmıştır. Öğretmenlerin sınıf içi öğretim yeterlik düzeylerini belirlemek

üzere aritmetik ortalama değerinden yararlanılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Verilerin analizi sonunda elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. Öğretmenlerin derse giriş yapma yeterlikleri

Öğretmenlerin, Derse Giriş Yapma Becerilerindeki Yeterlik Düzeyi	N	\bar{X}	Ss
Ders başında öğrencilerin dikkatlerini çekme yeterliği	174	2,81	1,15
Öğrencileri derse güdüleme yeterliği	174	2,74	1,13
Öğrencileri hedeften haberdar etme yeterliği	174	3,08	1,17
Öğrencileri ders sürecinden haberdar etme yeterliği	167	2,78	1,09
Öğrencilerin konu ile ilgili seviyelerini belirleme yeterliği	172	3,40	1,18
Konu ile ilgili öğrencilere eski bilgilerini hatırlatma yeterliği	174	3,53	1,08
Konuya uygun bir geçiş yapma yeterliği	174	3,07	1,15
Genel Ortalama	166	3,06	,85

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derse giriş yapma yeterlikleri, $\bar{X} = 2,74$ ile 3,53 arasında değerler almıştır. Ortalama ise $\bar{X} = 3,06$ 'dır. Öğretmenler, derse giriş yapma becerilerinde belirli yetersizlikleri bulunmakla birlikte özellikle, öğrencileri

güdüleme, ders sürecinden haberdar etme ve dikkat çekme becerilerinde daha büyük yetersizlik içerisindeyler. Öğretmenlerin, özellikle duyuşsal olarak (güdüleme, almaya açık hale getirme) öğrencileri derse hazırlama becerilerinde daha yetersiz kaldıkları söylenebilir.

Tablo 2. Öğretmenlerin ders içerisinde iletişim kurma yeterlikleri

Öğretmenlerin, Ders İçerisinde İletişim Kurma Yeterlikleri	N	\bar{X}	Ss
Anlatım güzelliği ve akıcılığı	174	3,75	,96
Öğretmenlerin, ses tonu ve vurgulamalardan yararlanma yeterliği	174	3,70	1,07
Beden dilinden yararlanma yeterliği	174	3,20	1,12
Öğrencilerin açıklamalarını dinleme yeterliği	174	3,51	1,03
Genel Ortalama	174	3,54	,82

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders içerisinde öğrencileriyle iletişim kurma yeterlikleri, $\bar{X} = 3,20$ ile 3,75 arasında değerler almıştır. Ortalama ise $\bar{X} =$

3,54'dür. Genel olarak iletişim becerilerinde öğretmenler yeterli olmakla birlikte beden dilinden yararlanmadaki yeterlik düzeyi, diğerlerine göre daha düşüktür. Öğretmenler özellikle, önemli bir

iletişim yolu ve aracı olan beden dilini kullanma konusunda daha yetersizdirler.

Tablo 3. Öğretmenlerin öğretim yöntemlerinden yararlanma yeterlikleri

Öğretmenlerin, Öğretim Yöntemlerinden Yararlanma Yeterlikleri	N	\bar{X}	Ss
Seçilen öğretim yöntemlerini etkili kullanabilme yeterlikleri	168	3,35	,97
Farklı öğretim yöntemlerini bir arada kullanabilme yeterlikleri	172	2,64	1,10
Öğrencinin aktif olduğu yöntemleri kullanabilme yeterlikleri	172	3,01	1,09
Ders süresini etkili ve dengeli kullanabilme yeterlikleri	171	3,39	1,09
Genel Ortalama	167	3,08	,78

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, derslerinde öğretim yöntemlerinden yararlanma yeterlikleri, $\bar{X} = 2,64$ ile 3,39 arasında değerler almıştır. Ortalama ise $\bar{X} = 3,08$ 'dir. Öğretmenler, öğretim

yöntemlerinden yararlanma becerileri ile ilgili olarak belirli yetersizlikleri bulunmakla birlikte özellikle, öğrencilerin aktif oldukları ve birbirinden farklı yöntemleri bir arada kullanma konusunda daha yetersizdirler.

Tablo 4. Öğretmenlerin öğretim araçlarından yararlanma yeterlikleri

Öğretmenlerin, Öğretim Araçlarından Yararlanma Yeterlikleri	N	\bar{X}	Ss
Seçilen öğretim araçlarını etkili kullanabilme yeterlikleri	170	3,08	1,17
Farklı öğretim araçlarını bir arada yararlanabilme yeterlikleri	172	2,49	1,12
Yazı tahtasını etkili kullanabilme yeterlikleri	172	2,60	1,18
Öğretim araçlarında öğrencilerin yararlanmasını sağlama yeterliği	174	3,01	1,19
Genel Ortalama	168	2,78	,91

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders içerisinde öğretim araçlarından yararlanma yeterlikleri, $\bar{X} = 2,49$ ile 3,08 arasında değerler almıştır. Ortalama ise, $\bar{X} = 2,78$ 'dir. Öğretmenler, araç kullanımı konusunda

önemli yetersizlikleri olmakla birlikte, özellikle, farklı öğretim araçlarından bir arada yararlanma ve yazı tahtasını etkili kullanma becerisi açısından daha yetersizdirler.

Tablo 5. Öğretmenlerin ders sürecinde öğrenci başarılarını ölçme-değerlendirme yeterlikleri

Öğretmenlerin, Öğrenci Başarısını Ölçme-Değerlendirme Yeterlikleri	N	\bar{X}	Ss
Planlanan ölçme etkinliklerini yapma yeterlikleri	174	3,24	1,06
Ders boyunca açık ve anlaşılır sorular sorma yeterlikleri	173	3,53	1,04
Ders sonunda nitelikli sorular sorma yeterlikleri	174	3,57	1,04
Öğrenci cevaplarına uygun dönüt, düzeltme ve pekiştireç verme yeterlikleri	174	3,16	1,10
Genel Ortalama	173	3,38	,86

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders sürecinde öğrenci başarılarını ölçme-

değerlendirme yeterlikleri, $\bar{X} = 3,16$ ile 3,57 arasında değerler almıştır. Ortalama

ise $\bar{X} = 3,38$ 'dir. Öğretmenler, ölçme-değerlendirme becerileri konusunda belirli yetersizlikleri bulunmakla birlikte,

özellikle, öğrencilerin düşüncelerine karşı dönüt, düzeltme ve pekiştireçler verme konusunda daha yetersizdirler.

Tablo 6. Öğretmenlerin demokratik eğitim ortamı oluşturma yeterlikleri

Öğretmenlerin, Demokratik Eğitim Ortamı Oluşturma Yeterlikleri	N	\bar{X}	Ss
Demokratik bir sınıf atmosferi oluşturma yeterlikleri	174	3,72	1,05
Öğrencilerine karşı demokratik tavır geliştirme yeterlikleri	174	3,66	1,01
Öğrencilerini demokratik davranmaya yöneltme yeterlikleri	172	3,49	1,14
Öğrencilerinin demokratik olmayan davranışlarını engelleme yeterlikleri	174	3,49	1,07
Genel Ortalama	172	3,59	,96

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders sürecinde demokratik bir eğitim ortamı oluşturma yeterlikleri, $\bar{X} = 3,49$ ile 3,72 arasında değerler almıştır. Ortalama ise $\bar{X} = 3,59$ 'dur. Öğretmenlerin bu konuda

belirli yetersizlikleri bulunmakla birlikte, özellikle öğrencileri demokratik davranmaya yöneltme ve demokratik olmayan davranışlarını engelleme konusunda daha yetersiz kaldıkları belirlenmiştir.

Tablo 7. Öğretmenlerin konu alanındaki yeterlikleri

Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler Konularındaki Yeterlikleri	N	\bar{X}	Ss
Ders konusu ile ilgili temel kavramları bilme yeterlikleri	174	3,95	,87
Ders konusu ile sosyal bilgilerin kavramları arasında ilişki kurma yeterlikleri	174	3,77	,89
Öğrencilerden gelen sorulara anlaşılır ve ikna edici cevaplar verme yeterlikleri	173	3,91	,83
Genel Ortalama	173	3,87	,75

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin konu alanındaki yeterlikleri, $\bar{X} = 3,77$ ile 3,95 arasında değerler almıştır. Ortalama ise

$\bar{X} = 3,87$ 'dir. Öğretmenler genel anlamda, alan bilgisinde yeterlidirler.

Tablo 8. Öğretim yeterliklerine ilişkin belirlenen boyutlar arasındaki karşılaştırma

Öğretmenlerin, Demokratik Eğitim Ortamı Oluşturma Yeterlikleri	N	\bar{X}	Ss
Derse giriş yapma yeterlikleri	166	3,06	,85
Ders içerisinde iletişim kurma yeterlikleri	174	3,54	,82
Öğretim yöntemlerini kullanma yeterlikleri	167	3,08	,78
Öğretim araçlarından yararlanma yeterlikleri	168	2,78	,91
Öğrenci başarılarını ölçme-değerlendirme yeterlikleri	173	3,38	,86
Demokratik eğitim ortamı oluşturma yeterlikleri	172	3,59	,96
Sosyal bilgiler konu alanındaki yeterlikleri	173	3,87	,75
Genel Ortalama	166	3,33	,70

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, ders içerisindeki öğretim yeterliklerine ilişkin belirlenen boyutlarla ilgili aday öğretmen (gözlemci) değerlendirmelerinin ortalaması, $\bar{X} = 2,78$ ile $3,87$ arasında değerler almıştır. Genel ortalama ise $\bar{X} = 3,33$ 'dür. Her birinde belirli yetersizlikleri olmakla birlikte öğretmenlerin özellikle; öğretim araçlarından yararlanma, derse giriş yapma, öğretim yöntemlerinden yararlanma ve öğrenci başarılarını ölçme-değerlendirme konusunda daha yetersiz oldukları söylenebilir. Öğretmenlerin en iyi oldukları yeterlik alanı ise, sosyal bilgiler konu alanındaki bilgi yeterlikleridir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Öğretim yeterlikleri, bir öğretmenin sahip olması gereken mesleki bilgi ve becerilerin önemli bir kısmını kapsar. Öğretim yeterliklerinin, verimlilik üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu, eğitimci ve bilim adamları tarafından paylaşılan bir düşüncedir. İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, sınıf içi öğretim becerilerine sahiplik düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan bu araştırma sonunda ulaşılan sonuçlar aşağıda tartışılmıştır:

1. Dersin başında öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal olarak derse hazır durumda olmaları önemlidir (Bloom 1995:38). Öğrencilerin dikkatlerinin çekilmesi, güdülenmeleri, hedeften ve süreçten haberdar edilmeleri, konuyla ilgili eski

bilgilerini hatırlamaları ve derse bilişsel hazır olma düzeylerinin belirlenmesi, derse giriş aşamasında yapılması gereken işlemlerdir (Sönmez 1993:108). Bunların bir kısmı bilişsel, diğer kısmı ise duyuşsal olarak öğrencilerin derse hazırlanmaları ile ilgilidir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, derse giriş yapma becerileri ile ilgili belirli yetersizlikleri bulunmaktadır. Özellikle öğrencileri güdüleme, dikkat çekme ve süreçten haberdar etme yeterliklerinde daha büyük eksikler bulunmaktadır. Bloom (1995:58)'a göre bilişsel başarıdaki değişimin %50'si bilişsel giriş davranışları, %20-25'i ise duyuşsal giriş özellikleri ile açıklanabilmektedir. Özkal ve arkadaşları (2004: 602)'na göre derse yönelik duyuşsal davranışlar, bilişsel davranışlar kadar önemlidir. Buna göre öğrencilerin, öğrenmeleri gereken bilgilerle ilgili önemli sıkıntılar yaşayacakları söylenebilir. Öğretmenlerin, bilişsel ve özellikle duyuşsal olarak öğrencilerini derse hazırlamada yetersiz kalışı, zaman sınırlığına karşılık aktarılması gereken bilgilerin çokluğundan ve öğretimi daha çok bilgi aktarım süreci olarak görmelerinden kaynaklanabilir. Nitekim, Özabacı ve Acat (2005: 233) tarafından yapılan bir çalışmada öğretmen adaylarının, ideal bir öğretmende bulunması gereken birinci özellik olarak "bilgilendiricilik"i gördükleri belirlenmiştir. Özkal, Güngör ve Çetingöz (2004:603)'e göre ise, Sosyal

Bilgiler öğretmenleri belirli bilgilerin kazanılmasına önem vererek anlatım ve tekrara dayalı bir öğretimi tercih etmektedirler. Yeşil (1996) tarafından yapılan çalışma da bu tespitlerle tutarlık göstermektedir. Oysa, öğrenci dikkati konu üzerine yoğunlaşmadan, neyi, niçin ve nasıl öğrenecekleri hakkında bilinçlendirilmeden öğrenmelerin istenildiği düzeyde gerçekleşmeyeceğini doğrulayan pek çok araştırma bulunmaktadır ve bu konuda bilim adamları hemfikirdirler (Senemoğlu 1997:384; Büyükkaragöz ve Çivi 1997: 26).

2. Eğitim, başlı başına bir iletişim sürecidir ve öğrenme-öğretme etkinlikleri, iletişim kuralları çerçevesinde gerçekleşir (Baloğlu, 2001: 122; Çalışkan, 2003: 12; Büyükkaragöz ve Çivi 1997: 46; Küçükahmet 1997: 33). İletişimin etkililiği, öğretimin etkililiği ile eş anlamlı denecek kadar sıkı bir ilişki içerisindedir. Öğretmenler, sağlıklı bir iletişim ortamı oluşturmakla görevlidirler (Kıncal 2001: 112; Çalışkan, 2003: 12; Güçlü, 2000: 146). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, ders içerisinde öğrencileriyle iletişim kurma konusunda belirli yetersizlikleri bulunmaktadır. İletişim sürecinde öğretmenler beden dilinden etkin yararlanma konusunda daha yetersizdirler. Beden dilinin etkin kullanımı, bir öğretilerde bulunması gereken özellikler arasında sayılmaktadır (Baloğlu, 2001: 129; Çalışkan, 2003: 17). Öğretmenler,

iletilimde açık ve anlaşılır bir dil kullanabilmeli, ses tonu ve vurgulamalardan etkin yararlanabilmeli, beden dilini sözel ifadeleri ile tutarlı ve ona bir destekçi olarak kullanabilmelidir (Sönmez 1993:151). Ayrıca etkili bir iletişim için öğrencilerin düşüncelerinin dikkatle dinlenilmesi ve bunun onlara hissettirilmesi de önemlidir (Güçlü, 2000: 149). Literatür incelendiğinde beden dili kullanımının, iletişimin özel bir alanı olarak ele alındığı görülmektedir. Beden dili ile sözel ifadeler arasındaki tutarlılığın, verimli bir iletişim için önemli ve gerekli olduğunu ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır (Çalışkan, 2003: 40-49). Her bir jest ve mimik hareketi iletişim kurulanlar tarafından bir anlama karşılık gelmektedir ve onların ruh halinden kurulan iletişime karşı tutuma kadar birçok durumu etkilemektedir (Baloğlu, 2001: 129-130). Beden dili, uygun kullanılması durumunda, bir taraftan dikkatleri toplarken diğer taraftan sözel mesajı görselleştirip güçlendirebilmektedir (Güçlü: 2000: 140).

3. Öğretim yöntemlerinin etkili kullanımı, öğretimin başarısı üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir (Açıkgöz, 2004: I). Sağlam (1997)'ın yaptığı araştırmada, öğretim yöntem ve araçları ile öğrenci başarısı arasında sıkı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Yapılan bu araştırma sonunda ise, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, öğretim yöntemlerini etkili

kullanabilme becerileri ile ilgili bazı yetersizliklerin bulunduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin özellikle, öğrencileri aktif kılan ve birbirinden farklı öğretim yöntemlerini bir arada kullanabilme becerilerinde eksikler bulunmuştur. Oysa eğitimbilimde yaşanan gelişmeler, bir sınıfta farklı öğrenme tarzlarına sahip öğrencilerin bulunduğunu, bu nedenle öğretimin, bu öğrenme tarzlarına uygun şekilde yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır (Bloom 1995: 258; Küçükahmet, 1997: 55; Kıncal, 2001: 110). Ayrıca öğrencinin öğretim sürecinde aktif olması öğrenme düzeyini artırmakta, öğrencinin derse karşı tutum ve davranışlarında olumlu değişimlere neden olmaktadır. Özkal, Güngör ve Çetingöz (2004:603)'e göre öğrencilerin, sosyal bilgiler derslerini tercih etmeyişlerinin önemli bir nedeni, kullanılan öğretim yöntemleridir. Doğan (2004: 202) ve Yeşil (1996:136), öğretmenlerin ağırlıklı olarak tercih ettikleri yöntemlerin soru-cevap, anlatım ve tartışma olduğunu belirlemiştir. Aynı şekilde, Emiroğlu (2002) da yaptığı araştırmasında, TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretmenlerinin, öğretim yöntemlerini seçim ve kullanımında klasik tercihlerin ötesine geçemedikleri sonucuna ulaşmıştır. Belirtilen klasik yöntemler ise bilgi merkezli ve materyal kullanımını fazla gerektirmeyen yöntemlerdir. Öğretmenler

ise bu durumun aksine, özellikle farklı öğrenme tarzlarına ve zeka alanlarına sahip öğrencilere hitap edecek şekilde ve onları olabildiğince aktif kılan farklı öğretim yöntemlerini bir arada kullanabilmelidirler (YÖK, 1999: 3.2; Sönmez, 1993: 155). Öğretmenlerin öğrenci aktivitesine dayalı ve farklı öğretim yöntemlerini kullanmadaki yetersizlikleri, onları bilme ve kullanma konusundaki bilgi ve beceri yoksunluklarından kaynaklanabilir. Ayrıca öğretmenlerin, öğretimi, bilgi aktarımıyla özdeşleştirip zaman yönüyle de ekonomik olan anlatım ve soru-cevap yöntemlerini tercih edişleri de bu sonuç üzerinde belirleyici olabilir.

4. Materyal geliştirme ve kullanma, özellikle zenginleştirilmiş öğrenme ortamı oluşturma ve farklı öğrenme tarzına sahip öğrenciler açısından öğretmenlerin sahip olması gereken önemli yeterlik alanlarından biridir (YÖK, 1999: 3.2; Vural, 2000: 201; Sönmez 1993: 154). Öğretimde araç kullanımının verimlilik üzerinde farklı yönlerden katkısının bulunduğu, araştırmalarla (Sağlam, 1997) ortaya konulmuştur. Bunun bir sonucu olarak da araç ve materyal seçme, hazırlama ve kullanma becerileri, bir öğretilerde bulunması gereken özel yeterlik alanları içerisinde yerini almıştır (YÖK 1999: 3.1). Eğitim fakültelerinin programı üzerinde yapılan son kapsamlı değiştirme çalışmaları sonunda da programa, “Öğretim

Teknolojileri ve Materyal Geliştirme” adı altında dört saatlik, teori ve uygulaması bulunan bir ders yerleştirilmiştir (YÖK, 1998: 6). Ancak bu araştırma sonunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, özellikle farklı öğretim araçlarını bir arada kullanma konusunda bazı yetersizliklerinin olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, Emiroğlu (2002) ve Sağlam (1997)’ın araştırma sonuçları ile tutarlık göstermektedir. Bu durum, daha önce ifade edilen, öğretmenlerin, öğrencileri aktif kılan ve farklı öğretim yöntemlerini bir arada kullanma konusundaki yetersizlikleri ile de örtüşmektedir. Hendrix (1998)’in aktardığına göre Sosyal Bilgiler derslerinde yeni materyaller yerine daha çok ders kitapları kullanılmaktadır (Akt.: Özkal, Gönçör ve Çetingöz, 2004: 603). Ayrıca, Kaptan (2004: 46) tarafından Fen Bilgisi öğretmen adayları üzerine yapılan araştırma sonunda onların, öğretim teknolojileri ve materyallerini kullanım konusunda yetersiz oldukları belirlenmiştir. Bu sonuçlar, öğretmenlerin eğitim teknolojilerinden, öğretim araç ve materyallerinden yeterince yararlanamadıklarının belirlendiği ve bu konuda hizmet içi eğitime ihtiyaç duyulduğunun vurgulandığı araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir (Kılıç ve arkadaşları, 2004: 557; Budak ve Demirel, 2003: 80; Emiroğlu, 2002; Koçak, 1999).

5. Ölçme değerlendirme, öğretimin ayrılmaz bir parçasını ve gelişimin motor gücünü oluşturur. Öğrenciyi tanımak, öğretimi geliştirmek ve öğrenci ya da öğretim hakkında sağlıklı kararlar almanın tek yoludur (Tekin, 1994: 24). Bu amaçlara hizmet etmek üzere öğretmenler gözlem yapabileceği gibi, sorular sorup gelen cevapları analiz de edebilirler (Tekin, 1994: 81). Sorular, öğrencilerin öğrenme düzeyi ve öğretimin verimliliği hakkında sağlıklı dönütler alınmasında bir araç olduğu gibi, öğrenilenleri tekrar etmek, pekiştirmek ya da dikkat toplamak gibi pek çok amaca hizmet eden etkin araçlardır (Barth ve Demirtaş, 1997: 9.1; Küçükahmet, 1997: 68; Erden, “YTY”: 105). Sorular aynı zamanda, son dönemlerde üzerinde çokça durulan aktif öğrenme uygulamalarının da vazgeçilmez araçlarından biridir (KAuchak ve Eggen, 1998: 151; Açıkgöz, 2004: 249). Ayrıca Açıkgöz (2004: 250), yapılan birçok araştırma sonunda soruların, diğer bilişsel stratejilerden daha etkili olduğu sonucuna ulaşıldığını aktarmaktadır. Bu nedenle de sorular, öğretmenler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Öğretmenlerin çoğunun, dersin yarısını soru sorma ve cevaplama etkinliğine ayırdıkları araştırmalarla belirlenmiştir (Kauchak ve Eggen, 1998: 151-152; Barth ve Demirtaş, 1997: 9.1). Ancak, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ders içerisinde, öğrencilerin konuyu öğrenme düzeylerini belirlemeye dönük ölçme

değerlendirme becerilerinde belirli yetersizlikler bulunmaktadır. Bu sonuç, Tabak ve Karakoç (2004:15)'un yaptıkları araştırma ile ulaşılan sonuçlarla örtüşmektedir. Onlara göre öğretmenler, öğretim sürecinde sorgulama ve soru sorma stratejilerini kullanmada yetersizdirler. Özellikle de öğretmenler, sordukları sorulara karşılık verdikleri cevaplarla ilgili olarak öğrencilere dönüt, düzeltme ve pekiştireçler vermede yetersiz kalmışlardır. Oysa Bloom (1995:254)'un da belirttiği gibi etkili bir dönüt sistemi, öğrenciye ve öğretmene hataların çoğalmadan giderilmesi imkanını verecektir. Bu nedenle öğretmenler, dönüt, düzeltme ve pekiştirme etkinliklerini geciktirmeden gerçekleştirmelidirler (Erden "YTY": 73; Barth ve Demirtaş, 1997; 3.6-3.7). Buna göre öğretmenlerin, soruları daha çok, öğrenci dikkatini toplamak ve yalnızca öğrenme düzeylerini belirlemek üzere kullanıp yanlış öğrenmeleri düzeltmek ya da doğru öğrenmeleri pekiştirmek amacıyla kullanmadıkları; bu nedenle de sorulardan etkin yararlanamadıkları söylenebilir. Hâlbuki soru sorarken ya da cevap alırken destekleyici bir tutum içinde olunması gereklidir. Çünkü destekleyici ve cesaretlendirici tutum, hem öğrencileri kaygı ve heyecandan uzaklaştırır hem de öğrenci katılımını ve verimliliği artırır (Açıkgöz, 2004: 260; Kauchak ve Eggen, 1998: 164; Küçükahmet, 1997: 70-71;

Sönmez, 1993: 134). Bu konudaki yetersizlik, öğretmenlerin, soruların öğretimdeki işlevlerini ve onlardan yararlanma yollarını bilmediklerinden kaynaklanabileceği gibi dönüt, düzeltme ve pekiştireçler vermenin zaman kaybına neden olacağına inanmalarından da kaynaklanabilir. Ayrıca öğretmenlerin, öğretimi bilişsel bir süreçten ibaret görüp pekiştireçlerle ya da dönütler verip öğrencilerin duyuşsal olarak beslenmelerinin önemini bilmeyiş ya da inanmayışları da bu sonuç üzerinde etkili olabilir.

6. Eğitim ortamının niteliği, öğretimin başarısı üzerinde etkili olan faktörlerden biridir. Demokratik eğitim ortamının öğrenci başarısı üzerinde etkili olduğu; öğrencinin okula, öğrenmeye ve öğretmene karşı tutumlarında olumlu değişmelere neden olduğunu ortaya koyan pek çok araştırma bulunmaktadır (Yeşil, 2001,2005; Dunkin ve arkadaşları, 1998: Dewey, 1996). Bu nedenle de demokratik eğitim ortamı oluşturmak, öğretmenin hem bir görevi hem de başarılı öğretimin ön şartlarından biri kabul edilmektedir (Yeşil, 2005: 180; Sönmez, 1993: 53). Öğretmenlerin demokrasiye ilgi duymaları ve demokratik ortam hazırlamada becerikli olmaları büyük önem taşır (Flowers ve Shiman,1997: 166). Demokratik eğitim ortamı oluşturabilmek, öncelikle, öğretmenlerin demokratik davranması ve

öğrencilerini de demokratik davranmaya yönlendirmesiyle mümkündür. Yalnızca demokrasi bilgisine sahip olmak, demokratik olmak için yeterli değildir (Kıncal 2001: 110). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin demokratik eğitim ortamı oluşturma konusunda bazı yetersizliklerinin olduğu belirlenmiştir. Özellikle de öğrencilerini demokratik davranmaya yöneltme ve demokratik olmayan davranışlardan sakındırma konusunda yetersiz kalmışlardır. Öğrencilere demokrasi bilgisinin kazandırılmasının ötesinde öğretmenler, demokratik davranışlar sergilemeleri yönünde öğrencilerini yönlendirmelidirler (Kıncal 2001:113). Yeşil (2001) tarafından yapılan araştırmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre öğretmenlerin kendilerinin oldukça demokratik olduğu, ancak kendilerinin demokratik olmalarının, öğrencilerinin de demokratik olmaları için yeterli olmadığı; öğrencilerin, davranışlarında öğretmenlerinin dışında farklı etkenlerden de etkilendikleri söylenebilir. Bu durum, öğretmenlerin, öğrenci davranışlarını yönlendirme konusunda bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklanabilir. Ayrıca, ilköğretim II. kademe öğrencilerinin psikolojik gelişimleri ve ergenlik psikolojisiyle arkadaşlık ilişkilerine yön vermeleri de bu sonuç üzerinde etkili olabilir.

7. Alan bilgisi, öğretmenlerde bulunması gereken temel yeterlik alanlarından biridir. Öğretimin yapıldığı alanla ilgili öncelikle öğretmenlerin kendilerinin bilgi sahibi olması gerekir (Baloğlu, 2001: 49; Büyükkaragöz ve Çivi 1997: 12; Küçükahmet, 1997: 54). Çalışma sonunda, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin alanlarında yeterli oldukları belirlenmiştir. Alınan alan bilgisi derslerinin, öğretmenler için yeterli olduğu söylenebilir.

8. Öğretim, farklı yeterlik alanlarını kapsayan çok yönlü bir etkinlikler alanıdır. Her bir yeterlik alanı, öğretimin verimliliği üzerinde etkilidir. Bu nedenle öğretmenler, profesyonel eğitimciler olarak tüm bu yeterlik alanları ile ilgili olarak yetişmiş kişileridir. Öğretmenlerin etkili ve verimli bir öğretim etkinliği organize edip yürütebilmeleri için, tüm bu yeterlik alanlarına sahip olmaları gerekir. Yapılan araştırma sonunda, öğretimin yedi farklı boyutu ve buna göre şekillenen yedi farklı öğretmenlik mesleği yeterlik alanı ile ilgili olarak Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin belirli eksiklerinin olduğu belirlenmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenleri özellikle öğretim araçlarından yararlanma, derse giriş yapma, öğretim yöntemlerini kullanma ve ölçme değerlendirme yeterliklerinde eksikleri bulunmaktadır. Öğretmenlerin en iyi oldukları yön ise Sosyal Bilgiler alanı ile ilgili sahip oldukları bilgi düzeyleridir. Öğretmenler alanlarında oldukça yeterli

bilgi birikimine sahiptirler. Öğretmenler, eğitim fakültesinde aldıkları dersler aracılığıyla alan bilgisi yönüyle yeterli hale geldikleri, ancak bu bilgilerini öğrencilerine aktarma konusunda yetersiz kaldıkları söylenebilir. Bu durum, fakültede aldıkları derslerin kredi/saat oranlarından kaynaklanabileceği gibi, öğretim ile ilgili olarak yeterince uygulama imkanına sahip olamayışlarından, fakültelerin donanım yetersizlikleri nedeniyle araç kullanımı ya da farklı yöntemleri kullanma gibi örnek deneyimleri yeterince yaşayamayışları gibi nedenlerden kaynaklanabilir.

5. ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarından yola çıkılarak, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğretim becerileri yönüyle eksiklerini gidermeye dönük olarak şunlar önerilebilir:

1. Öğretmenler, derse giriş yaparken, öğrencilerin derse hazırlarken yapılması gerekenlerle ilgili bilgi aktarımı yapılarak bilinçlendirilmelidirler. Öğretmenlere dönük yapılacak eğitim çalışmalarında özellikle; öğrencilerin dikkatlerini çekme, güdüleme, süreç hakkında bilgilendirme strateji ve yöntemleri üzerinde ağırlıklı olarak durulmalıdır.

2. İletişim konusunda öğretmenlere eğitim verilmelidir. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği hizmet öncesi eğitim süreçlerinde almış oldukları “İnsan İlişkileri ve İletişim” dersinin verilmesine devam

edilmelidir. Ancak gerek bu ders gerekse hizmet içi eğitim faaliyetlerinin içeriğinde özellikle, beden dilinin kullanımına ve önemine ilişkin bilgilerin teori ve uygulaması birlikte yer almalıdır.

3. Öğretmenlerin, öğretim strateji, yöntem ve teknikleri ile öğretim araç ve materyallerini geliştirme ve kullanma konularında eğitim ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu konularda lisans düzeyinde verilen derslere devam edilmeli; ancak gerek bu derslerin içeriğinde gerekse yapılacak hizmet içi eğitim çalışmalarında özellikle yeni geliştirilen öğretim yöntemleri, öğretim teknolojileri, araç ve yöntemlerin kullanım ilkeleri ve farklı yöntem ve araçların birlikte kullanımı üzerinde öncelikli ve ağırlıklı olarak durulmalıdır. Eğitim sürecinin uygulamalı olması, mikroöğretim tekniğini kullanımı önemli yararlar sağlayabilir. Ayrıca, eğitim bilimleri alanında yayınlanan kitap ve dergilerin takibi ve özellikle kendilerinin araştırma yapmaları konusunda öğretmenlere teşvikler yapılmalıdır. Bu anlamda öğretmen değerlendirilmesinde, araştırma yapma ve yayın takip etmelerinin ölçüt olarak kullanılması önerilebilir. Binbaşıoğlu (2004: 7)'na göre araştırmacı ve bilgilerini bilimsel ve çağdaş yöntemlerle öğrencilerine aktarıcı olma, bilgi çağı öğretmenin yetiştirilmesinde temel bir ilke olmalıdır. Nitekim Başar (1995:49)'ın yaptığı araştırmada öğretmenlerin tamamı,

kendilerinin değerlendirilmesinde “kendini geliştirme gayreti”nin bir ölçüt olarak kullanılması gerektiğine inandıklarını belirtmişlerdir. Buna karşılık Koçak (1999) tarafından yapılan çalışma sonunda öğretmenlerin %74’ünün bilimsel yayınları takip edemedikleri ortaya konulmuştur.

4. Öğretmenler, öğretimde “soru”nun etkili kullanım ilkeleri ile ilgili eğitim ihtiyacı içerisindeyler. Özellikle soruların sorulmasından sonra dönüt, düzeltme ve pekiştireç kullanmanın önemi ve yolları kavratılmalıdır. Bu amaçla verilerek eğitimde mikroöğretim tekniğinin kullanımı önemli yararlar sağlayabilir.

5. Öğretmenlerin, özellikle öğrenci davranışlarını yönlendirme yolları hakkında eğitime ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu amaçla, davranışlarına yön verme konusunda öğrencilerin, gelişim özelliklerine göre kim ya da nelerden, nasıl etkilendiği konusu, yapılacak hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim çalışmalarının içeriğinde yer almalıdır.

6. Alan bilgisine dönük alınan eğitime devam edilmeli, alanı ile ilgili yenilikleri takip etmeleri sağlanmalıdır.

7. Genel olarak bakıldığında, öğretmenlere verilecek eğitim çalışmaları içerisinde özellikle, öğretim araç ve materyallerinden yararlanma, derse giriş yapma ve öğretim yöntemlerini kullanma

yeterliklerinin kazandırılmasına öncelik ve ağırlık verilmelidir.

8. Bu önerilerin her biri, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim çalışmaları dikkate alınarak yapılmıştır. Özellikle vurgulanması gereken bir nokta da, öğretmenlerin, teorik bilgidan çok uygulama yetersizliklerinin bulunmasıdır. Bu nedenle verilecek eğitimin uygulama ağırlıklı olması ve mikroöğretim tekniğinden yararlanılması önemlidir.

6. KAYNAKLAR

- Açıkgöz, K.Ü. (2004). Aktif Öğrenme. İzmir: Dokuz Eylül Üniv. Buca Eğitim Fakültesi.
- Baloğlu, N. (2001). Etkili Sınıf Yönetimi. Ankara: Baran Ofset.
- Barth, J.L. ve Demirtaş, A. (1997). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitim Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi.
- Başar, H. (1995). Öğretmenlerin Değerlendirilmesi. Ankara: Pegem Yay.
- Binbaşoğlu, C. (2004). “Bilgi Çağında Öğretmen Yetiştirme”, Çağdaş Eğitim Dergisi. 308, 3-12.
- Bloom, B.S. (1995). İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme. (Çev: D.A. Özçelik). İstanbul: MEB Yayınevi.

- Budak, Y. ve Demirel, Ö. (2003). "Öğretmenlerin Hizmetiçi Eğitim İhtiyacı", Kuramdan Uygulamaya Eğitim Yönetimi Dergisi. 33, 62-81.
- Büyükkaragöz, S.S. ve Çivi, C. (1997). Genel Öğretim Metotları. İstanbul: Öz Eğitim Yayınları.
- Çalışkan, N. (2003). Sınıf Öğretmenlerinin Sözel Olmayan İletişim Davranışlarının Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum: AÜ Sosyal Bilimler Ens.
- Dewey, J. (1996). Demokrasi ve Eğitim. (Çev: M.S. Otaran). İstanbul: Başarı Yayıncılık.
- Doğan C. (2004). "Sınıf Öğretmenlerinin Derslere İlişkin Görüşleri ve Tercih Ettikleri Öğretim Yöntemleri", Türk Eğitim Bilimleri Derg. 2, 193-203.
- Dunkin, M.J., A. Welch, A. Merritt, R. Phillips and R. Craven (1998). "Teachers' Explanations of Classroom Events: Knowledge and Beliefs About Teaching Civics and Citizenship", Teaching and Teacher Education, 14,2, 141-151.
- Emiroğlu, G. (2002). İlköğretimde Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Konularının Öğretimi Üzerine Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erden, M. (YTY). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Flowers, N. ve Shiman, D.A. (1997). "Teacher Education and the Human Rights Vision", Human Rights Education For The Twenty-First Century, University of Pensilvanya Press, Philadelphia, 161-175.
- Güçlü, N. (2000): "İletişim", Sınıf Yönetimi. (Editör: L. Küçükahmet). Ankara: Nobel Yayınevi, 133-154.
- Kaptan, F. (2004). "Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Teknolojiyi Kullanmayla İlgili Yeterlikleri Üzerine Bir İnceleme", Çağdaş Eğitim Dergisi. 311, 39-47.
- Kauchak, Donald P. And Eggen Paul D. (1998). Learning and Teaching: Research Based Method. Boston: A Viacom Company 160 Gould Street Needham Heights.
- Kılıç, A., Erdoğmuş, E., Sevinç, Ö.S. ve İnan, S. (2004). "İlköğretim Okulları Fen ve Tabiat Dolabının Kapasite ve Eğitim Öğretime Katkısıyla İlgili Öğretmen Görüşleri", Kuramdan Uygulamaya Eğitim Yönetimi Dergisi. 40, 544-561.
- Kıncal, R.Y.(2001). Vatandaşlık Bilgisi. Erzurum: Eser Ofset.

- Koçak, Y. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Milli Mücadele Döneminin Öğretimi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum: Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçükahmet, L. (1997). Eğitim Programları ve Öğretim. Ankara: Gazi Yayınevi.
- Özabacı, N. ve Acat, B. (2005). “Öğretmen Adaylarının Kendi Özellikleri İle İdeal Öğretmen Özelliklerine Dönük Algılarının Karşılaştırılması”, Kuramdan Uygulamaya Eğitim Yönetimi Dergisi.42, 211-236.
- Özkal, N., Güngör, A. ve Çetingöz, D. (2004). “Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Öğretmen Görüşleri ve Öğrencilerin Bu Derse Yönelik Tutumları” Kuramdan Uygulamaya Eğitim Yönetimi Der. 40, 600-615.
- Sabaz, S. (2004). “Hizmet İçi Eğitime Bakış”, Çağdaş Eğitim Dergisi, 307, 58-59.
- Sağlam, H.İ. (1997). İlköğretim Okullarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: MÜ Eğitim Bil. Ens.
- Senemoğlu, N. (1997). Gelişim, Öğrenme ve Öğretim. Ankara: HÜ Eğitim Fak.
- Sönmez, V. (1993). Öğretmen Elkitabı. Ankara: Adım Yayıncılık.
- Tabak, R.S. ve Karakoç, Ş. (2004). “Sorgulayıcı Öğretim Stratejisi”, Çağdaş Eğitim Dergisi. 313, 9-15.
- Tekışık, H.H. (2005). “Öğretmenlik Mesleğinin Durumu ve Öğretmen Yetiştirme Sorunu”, Çağdaş Eğitim Dergisi. 318, 1-6.
- Tekin, H. (1994). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Yargı Yayın.
- Vural, S. (2000): “Sınıf Ortamında Öğretim Araçları”, Sınıf Yönetimi. (Editör: L. Küçükahmet). Ankara: Nobel Yayınevi, 195-212.
- Yeşil, R. (2001). İlköğretim Düzeyinde Okul ve Ailenin Demokratik Davranışlar Kazandırmadaki Etkisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: AÜ Sosyal Bilimler Ens.
- Yeşil, R. (2005). “Aile ve Okulda Demokrasi”, Vatandaşlık Bilgisi. (Editör: E.T. Temiz). İstanbul: Lisans Yayıncılık., 157-186.
- Yeşil, R. (1996). Sosyal Bilgiler Programının Niteliği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya: S.Ü. Sosyal Bil. Ens.

YÖK. (1998). Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları. Ankara: YÖK Başkanlığı.

YÖK. (1999). Türkiye’de Öğretmen Eğitiminde Standartlar ve Akreditasyon. Ankara: YÖK Başkanlığı.